

Зарубіжні авторські зібрання

Джек

Лондон

Зелений Змій,
або Алкогольні
спогади

Харків
«ФОЛІО»
2020

I

Це найшло та мене в день виборів. Був спекотний каліфорнійський полуденок. Я виїхав верхи з ранчо в Місячну Долину, до невеличкого села, щоб голосувати *за* або *проти* реформ, внесених до конституції штату Каліфорнія. День був спекотний, і я випив кілька разів ще до голосування, а після голосування теж перехилив чимало. А тоді поїхав виноградом, укритими пагорками та хвилястими випасами ранчо і доїхав до ферми саме вчасно, щоб ще раз випити та сісти вечеряти.

— Як ти голосував, чи за, чи проти жіночого рівноправ'я — запитала мене Чармейн.

— Я голосував за.

Вона здивовано скрикнула. Бо — хай це буде відомим — за часів своєї молодості я, хоч і був палкий демократ, а ставився опозиційно до жіночого рівноправ'я. Навіть пізнішими роками, ставши толерантнішим, я залишився байдужим до цього неминучого соціального питання.

— Але чому ж ти голосував за? — спитала Чармейн.

Я одповів, одповідав докладно й роздратовано. Що більше я промовляв, то більш дратувався. (Ні, я не був п'яний. Кінь, що я на ньому їхав, звався «Розбишака!». Хотів би побачити, як п'яний здолав би сісти на нього верхи.)

Але я — так би-мовити — був на підпитку, почував себе «легко». Якось приємно схвилюваним.

— Коли жінки матимуть право голосу, вони голосуватимуть за заборону алкоголю, — сказав я. — Вони, жінки, сестри та матері, і ніхто, як тільки вони, заб'ють цвяха в труну Зеленого Змія.

— Але ж я гадала, що ти приятелював із Зеленим Змієм, — зауважила Чармейн.

— Я приятелюю. Приятелював. Тепер не приятелюю. Найменше приятелював з ним і тоді, коли був він зі мною, і коли здавалося, що я найбільший його приятель. Він цар усіх брехунів. Він сама щирість. Він могутній товариш, з яким себе почуваєш у товаристві богів. Але він також у спілці з Безносою. Його шлях веде до голої правди та до смерті. Він дає ясні мрії та брудні видіння. Він ворог життя та навчитель мудрості — мудрості тогосвітньої. Він убивця з закривавленими руками, що нищить юність.

Чармейн дивилася на мене, і я знав, що вона дивується, де я так насмоктався.

А я говорив далі й далі. Говорив натхненно. Кожна думка у мене в мозку була на своєму місці. Кожна думка в своїй маленький комірці, вже зодягнена, причаїлася біля дверей, наче в'язень опівночі, чекаючи, коли вирветься на волю. І кожна думка була барвистим образом, живим, гострим, безпохибним. Мозок мені залило яскраве, біле світло алкоголю. Зелений Змій в палкому пориві щирості виказував свої найглибші таємниці, а я був його промовцем. Спогади з минулого життя вставали та шикувалися в лави, наче військо на великому параді. Мені лишалось тільки вибирати, що заманеться. Я був владарем думки, господарем слова та свого величезного досвіду, безпомилково та вміло вибираючи докази й будуючи промову. Так вабить та вводить в облуду Зелений Змій, химерно загострюючи розум, нашіптуючи фатальні інтуїції правди та освітлюючи багряним світлом одноманітне наше животіння.

Я змалював Чармейн своє життя та вдачу. Я не був алкоголіком від природи. Я народився без органічного нахилу до алкоголю. Не був цей нахил у мене спадковим. Я набув його згодом. Коштом мук. Я гидував алкоголем більш, аніж ліками. Навіть тепер мені не подобається його смак. Я п'ю його тільки тому, що дає він піднесення. Але від п'ятого

аж до двадцять п'ятого року життя свого мені й того піднесення не треба було. Двадцять років поклав я на те, щоб звикнути до алкоголю, призвичаїти до нього організм, який раз у раз повставав проти цього. Так прищепив я собі звичку випивати.

Я змалював свою першу зустріч із Зеленим Змієм, розповів, як уперше сп'янів, яку мав до нього огиду: доступність алкоголю — ось що найбільш заохочувало мене випивати. Та не лише доступність. Усе моє колишнє життя призводило мене до цього, — життя, що тоді тільки-но розгорталося. Ким я тільки не був: хлопчиком-газетярем на вулицях, матросом, копачем, волоцюгою, що валандався далекими країнами. Коли люди збиралися до купи, щоб поділитися думками, похвалитися, попалювати, забути тяжку працю безпросвітних днів та ночей, то завжди це бувало за чаркою горілки.

Салун був місцем зборів. Чоловіки сходилися туди так само, як первісні люди, дикі, їхні пращури, збиралися навколо багаття, сідаючи навпочіпки, або біля вогнища, запаленого перед входом до їхніх печер.

Я нагадав Чармейн очеретяні халупи на островах Тихого океану, куди їй заборонено було заходити. Кучеряві канібали тікали туди від свого жіноцтва та пиячили й бенкетували на самоті. Це були святі місця, куди *табу* забороняло вхід жінкам під загрозою смерті. Ще юнаком я сам тікав до салуну від обмеженого кола жіноцтва до широкого вільного світу чоловіків. Усі шляхи вели до салуну. Тисячі шляхів романтики та пригод збігалися в салуні, а звідти провадили в широкий світ.

— Річ у тім, — закінчив я свою промову, — що ця доступність алкоголю дала мені смак до нього. Я призвичаївся не звертати увагу на прикрі наслідки пияцтва, і ось тепер мене вже тягне до чарки. Двадцять років покладено на те, щоб прищепити мені смак до горілки. Протягом наступних десяти років вона мені ще більш до вподоби припала. Але

добра я не бачив від того, що гасив свою згагу. Я на вдачу веселий, життєрадісний, а коли гуляю з Зеленим Змієм, то завжди мене посідає отой проклятий якийсь песимізм.

— Але — поспішив я додати (як завжди спішу додавати) — Зеленому Змієві треба віддати належне. Він говорить правду. В тім-то й лихо. Те, що зветься правдою життя, не є правда. Це лише життєва брехня, що на ній усе ґрунтується, і Зелений Змій виявляє цю брехню.

— Це не красить життя, — сказала Чармейн.

— Цілком слушно, — відповів я: — Тут-то й лихо. Зелений Змій веде до смерті. Через те я й сьогодні голосував за реформи. Я оглянувся на своє минуле життя і побачив, що доступність алкоголю заохотила мене до нього. Алкоголіків від природи небагато на світі. За справжнього пияка я вважаю людину, яка органічно потребує алкоголю та непереможно прагне його. Більшість завзятих п'яниць змалку не мали, потягу до алкоголю, а навіть відчували огиду до нього. Не заохотила їх ні перша, ні двадцята, ні сота чарка, а просто вони почали потрохи звикати до вина, так, як звикають люди палити; щоправда, значно легше навчитися палити, аніж пити. Звикають люди тому, що алкоголь такий доступний. Жінки добре це знають. Воно скошується на них: жінках, сестрах і матерях. Коли дати їм право голосу, то вони голосуватимуть за заборону алкоголю. Головне те, що прийдешні покоління не відчуватимуть брак алкоголю. Не знаючи смаку горілки і не відчуючи потягу до алкоголю, вони обійдуться й без нього. Життя стане соковитішим, змістовнішим для майбутніх поколінь юнаків, а також для жінок, які підуть попліч із ними.

— Чому ти всі ці думки не запишеш на папері, щоб урятувати прийдешні молоді покоління чоловіків і жінок? — запитала Чармейн: — Чому не напишеш, щоб навчити жінок, сестер та матерів, за що їм голосувати?

— *Спогади алкоголіка*, — криво посміхнувся я, — або швидше, Зелений Змій. Бо це ж він сидів тут зі мною за

столом, це він так палко промовляв і раптом скривив мою посмішку.

— Ні, — відповіла Чармейн, що за прикладом усіх жінок відхрещувалась від Зеленого Змія:

— Ти довів, що ти не алкоголік, а лише людина, яка призвичаїлась пити. Один із тих, що зазнайомився із Зеленим Змієм і багато років ішов поруч із ним. Напиши про це книжку і назви її *Алкогольні спогади*.

II

Раніш, ніж почати, мушу попросити читача поставитися до мене з прихильністю: тільки прихильність допоможе зрозуміти мене та зрозуміти, про кого й про що я пишу. Я звик пити, але я не з натури п'яниця. Я не дурний. Не свиня. Щодо пияцтва, то я знаю його від А до Я, і, п'ючи, не гублю розуму. Я ніколи не допивався до того, щоб звалитися з ніг. Навіть ніколи не заплітав ногами. Себто я звичайна, нормальна людина і п'ю у звичайний спосіб, як п'ють усі. І в цьому вся річ. Я пишу про вплив алкоголю на звичайних, нормальних людей і зовсім не маю на думці невелику кількість справжніх алкоголіків: за них я й не згадаю.

Щиро кажучи, є два типи людей, які п'ють. Є добре відомий нам усім, обмежений, безглуздий тип, що мозок йому задеревів, змертвів. Такі люди ходять, широко розкарячивши ноги, часто падають у рівчаки та, доходючи до крайніх меж нестями, бачать блакитних мишей та рожевих слонів. Цей тип дає багатий матеріал гумористичним журналам.

Другий тип має буйну уяву. Навіть у найвищому піднесенні він ходить рівно та природно, не хитаючись. Міцно стоїть на ногах та добре знає, де він є і що він робить. П'яніє не тіло, а мозок його. Він може рясно сипати дотепами

та бути душею товариства. Бачить у своїй уяві інтелектуальні примари, космічні і логічні, що набувають форму силогізму. У цьому стані він здирає з життя покривала найщасливіших ілюзій і відчуває на шиї тільки залізний ланцюг, що, позбавивши волі, стягує, стискує йому душу. Це момент, коли Зелений Змій досягає найвищої влади над тобою. Декому досить добре хильнути, щоб упасти до рівчака. Але жажливі тортури припадають на долю того, хто, міцно стоячи на ногах, доходить висновку, що з усіх на світі бажань йому дано волю тільки над одним, а саме: прискорити час своєї смерті. Це година Білої Логіки, коли людині стає відомо, що вона може збагнути тільки закони, що керують речами, але саму суть речей — ніколи. Це небезпечний для людини момент. Ногою вона тоді ступає на стежку, що веде в домовину.

Все стає зрозумілим. Усі ці облудні думки про безсмертя — тільки паніка мозку, що боїться смерті. Прокляття тричі проклятої сили уяви. Люди позбавлені інстинкту смерті. Їм бракує волі вмерти, коли до них приходить смерть. Вони тішать себе вірою в життя потойбічне, що ніби чекає на них у майбутньому; лише інших тварин где темрява могильна і знищить вогонь крематорію.

Але у хвилину Білої Логіки людина знає, що сама себе дурила, вводила в облуду. Усіх спіткає один кінець. Нема нічого нового під сонцем, навіть оце жадання безсмертя, властиве обмеженим і кволим душам — воно теж давнє, як світ. І людина це знає, людина, яка, не хитаючись, міцно стоїть на ногах. Вона складається з плоті й вина, з іскор та атомів сонця, з космічного пилу. Тлінний механізм, заведений на дуже короткий час. Про нього дбають доктори богослов'я та медицини, а кінець кінцем його вкидають у тісну яму.

Звичайно, всі ці міркування — недуга душі, недуга життя. Розплата людини з багатою уявою за своє приречення із Зеленим Змієм. Щодо людей недоумних,

то їхня розплата легша, простіша. Вони напиваються до цілковитого запаморочення. Сплять вони міцно, а коли їм і сниться що, то їхні видіння бліді та невиразні. Але людям із буйною уявою Зелений Змій посилає безжалісні примари: силогізмів Білої Логіки. Людина дивиться на життя та його вияви хворими очима німецького філософа-песиміста. Вона бачить, що криється поза ілюзіями. Вона переоцінює всі цінності. Добро є зло, правда — брехня, а життя — жарт. З високостів свого спокійного божевілля вона, самовпевнена, як бог, вважає життя за зло. Жінка, діти, її друзі в ясному білому світі її логіки ніщо інше, як фікція, омана. Вона бачить їх наскрізь. Усю їхню тлінність, всю погань та нікчемність. Вони вже не зведуть її. То маленькі, нікчемні, егоїстичні істоти, які не відрізняються від інших істот і танцюють свій короткочасний танок життя — метелячого буяння. Вони ні в чому не мають волі: все іграшки, якими порядкує примхлива доля. Так само й вона, ця людина. З цього вона здає собі справу. Але є тут і різниця: Вона бачить і знає, — знає, що в одному вільна, а саме: наблизити день своєї смерті. Це не гаразд для людини, яка створена на те, щоб жити, кохати, і щоб її кохали. Самогубство, — швидке чи повільне, — раптове знищення або поступове, на кілька років розтягнуте вмирання — ось платня Зеленому Змієві. Жоден з його приятелів не уник цієї неминучої розплати.

III

Вперше я напився, коли мав п'ять років. Був спекотний день, і батько орав у полі. Мене за пів милі послали з дому, щоб однести йому кухоль пива. — Та дивись, не розлий! — наказали мені, коли я вирушав.

Був то, як я пригадую, важкий кухоль, дуже широкий вгорі та без покришки. Коли я йшов, пиво хлюпнуло через вінця мені на ноги. Ідучи, я міркував. Пиво дуже дорога річ, а тому воно мусить бути дуже смачне. Бо інакше чому мені вдома ніколи не дають його пити? Інші речі, що їх від мене ховали дорослі, дуже мені до смаку припадали. Отже, й пиво мусить бути добрим. Дорослі його п'ють, а вони знають, у чому смак. До того ж кухоль надто повний. Я облив собі ноги та хлюпав на землю. Навіщо переводити його? Та й ніхто не знатиме, чи я випив його, чи розлив.

Я був такий малий, що довелось мені сісти та поставити кухоль між колін. Спочатку я сьорбнув піну. Вона мені не сподобалась. Очевидячки, смак не в піні. Піна не смачна. Тоді я згадав, що бачив, як дорослі здмхують піну, коли п'ють. Умочивши обличчя в піну, я потяг пиво. Воно однаково не смакувало. Але я пив. Дорослі на цьому розуміються.

Був я дуже малий, а кухоль величезний, і пив я одним духом, зануривши в піну обличчя по самі вуха, а тому важко сказати, скільки я випив. До того ж я те пиво ковтав, наче ліки, з огидою, хапаючись, щоб якнайшвидше минула ця тортура.

Коли я підвівся, то весь тремтів, але гадав, що буде мені приємно потім. Я прикладався до кухля ще кілька разів, поки пройшов тих пів милі. Тоді, здивовано помітивши, яку кількість пива я випив, та згадавши, як на пиві, що вже вистоялося, знов роблять піну, я взяв патичок та почав мішати, аж знов пиво спінилося по самі вінця.

Батько не помітив нічого: Зі спрагою спрацьованого хлібороба він спорожнив кухоль, повернув його мені, а сам знов пішов до плуга. Я спробував піти біля коней, але спіткнувся й упав їм під ноги проти блискучого лемеша. Батько з такою силою осадив назад, що коні майже сіли на мене. Батько казав мені потім, що якби коні ступили хоч на дюйм вперед, то леміш розпоров би мені черево.

Невиразно пригадую, що батько на руках одніс мене до дерев край поля й поклав там. Весь світ крутився та гойдався у мене перед очима. Мене занудило, та ще почала мучити совість, що допустився я недоброго вчинку.

Я проспав під деревами аж до вечора, і коли вже сідало сонце, батько розбудив мене. Я почував себе так погано, що ледве тягся додому. Я був знесилений, мене давила моя власна вага, в шлунку щось переливалося та підступало до горла й било в голову. Почуття було таке, наче мене налив хто отрутою. Та я й справді був отруений.

Минали тижні та місяці, і я цікавився пивом не більше, як плитою в кухні, що об неї колись я обпікся. Дорослі мали рацію. Пиво не для дітей. Щоправда, дорослі не бояться його пити, та не бояться ж вони ковтати й пілюлі, і рицину. Що ж до мене, я чудово можу обійтися без пива. Так, до самого дня моєї смерті я зможу обійтися без нього. Але обставини призвели до іншого. У тому світі, де я жив, Зелений Змій чатував на кожному кроці.

Ніяк не можна було його уникнути. Всі шляхи вели до нього. Потрібні були двадцять років близького знайомства і товаришування з ним, щоб нарешті відчувти приязнь до цього клятого плазуна.

IV

Вдруге зустрівся я із Зеленим Змієм, коли мені було сім років. Тоді мене підвела моя уява, страх був причиною всього. Ще залишаючись хліборобами, наша родина переїхала до ранчо в похмурій, сумній місцевості округи Сан-Матео, на південь від Сан-Франциско. У ті часи то була дика, некультурна країна. Часто я чув, як мати хвалилася, що ми належимо до давнього американського роду і що ми не

3MICT

I.....	3
II.....	7
III.....	9
IV.....	11
V.....	20
VI.....	25
VII.....	33
VIII.....	38
IX.....	41
X.....	50
XI.....	53
XII.....	59
XIII.....	66
XIV.....	70
XV.....	77
XVI.....	80
XVII.....	87
XVIII.....	94
XIX.....	101
XX.....	104
XXI.....	111
XXII.....	116
XXIII.....	120
XXIV.....	124
XXV.....	127
XXVI.....	131
XXVII.....	134
XXVIII.....	138
XXIX.....	141
XXX.....	146
XXXI.....	150
XXXII.....	156
XXXIII.....	161
XXXIV.....	163
XXXV.....	165
XXXVI.....	169
XXXVII.....	175
XXXVIII.....	182
XXXIX.....	184